

Steidzami pieprasīs kristāldzidru reputāciju

No vairāku jomu patiesā labuma guvējiem pieprasīs kristāldzidru reputāciju, ja tādas nebūs, draudēs uzņēmuma kapitāldaļu atņemšana

Grozījumi skar četras grupas:

- Lai precīzāk demonstrētu šī likuma atbilstību FATF rekomendācijām.

- Lai ieviestu kopīgo klientu izpētes rīku un visi likuma subjekti dalītos ar informāciju, ko ieguvuši par klientiem, tādējādi atvieglojot likuma subjektu darbību, piemēram, finanšu sektorā.

- No 1. jūlija mainās aizdomīgo darījumu ziņošanas kārtība, jo tiks sākta starptautiskās sistēmas Go AML izmantošana.

- Lai precīzētu normas, piemēram, ka likuma subjekta patiesais labuma guvējs nevar būt noziedznieks vai nozieguma līdzdalībnieks.

Avots: *Liga Kļaviņa*

Kredītiestāžu, maksājumu pakalpojumu sniedzēju, apdrošināšanas, grāmatvedības, nekustamo īpašumu, nodokļu konsultantu un citu likuma subjektu patiesā labuma guvēji nevarēs būt personas ar apšaubāmu reputāciju, tās vērtēšanas kārtību un kritērijus noteiks valdība. Ja šo jomu uzņēmumu patiesā labumu guvēju reputācija nebūs nevainojama, viņus atbrīvos no īpašuma. To paredz Finanšu ministrijas sagatovtie un Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijā izskatitie un pirmajā lasījumā apstiprinātie grozījumi *Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likumā*. Uzņēmēji, tiesību eksperti norāda uz būtiskiem īpašuma tiesību ierobežojumiem un kārtējo mēģinājumu pārcensties, par ko perspektīvā atkal varētu būt daudz neskaidribu. Atbildīgā komisija atzina minēto grozījumu projektu par steidzamu un noteica, ka tā izskatišana jāietver Saeimas attāli-

nātās ārkārtas sēdes laikā. Finanšu ministrijas valsts sekretāra vietniece finanšu politikas jautājumos *Liga Kļaviņa* Saeimas komisijas sēdē skaidroja, ka grozījumi skar četras grupas.

Būtiski paplašinātie prasības

“Ja FATF rekomendācijas saka, ka likuma subjekta patiesais labuma guvējs nevar būt noziedznieks vai nozieguma līdzdalībnieks, tad Latvija šo prasību ir būtiski paplašinājusi, nosakot, ka persona, pat ja tā nav noziedznieks, bet tās reputācija nav uzskatāma par nevainojamu, nevar būt par likuma subjekta patiesā labuma guvēju kreditiestādēs, maksājumu pakalpojumu sniedzējos, apdrošināšanas, grāmatvedības, revidentu, nekustamo īpašumu un nodokļu konsultantu komercsabiedrībās,” skaidro Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Civiltiesisko zinātnu katedras vadītājs profesors Jānis Kārkliniš.

Viņš, iepazīstoties ar piedāvāto grozījumu redakciju, seicina, ka tajā ietvertā prasība par nevainojamu reputāciju patiesā labuma guvējiem, kuriem, piemēram, tiešās kontroles veidā pieder vismaz 25% attiecīgās komercsabiedrības kapitāldaļu, saturēs subjektivismu, kas var rāsīt dažāda rakstura problēmas praksē. Jāņem vērā, ka pašlaik līdzīgas prasības attiecas uz kreditiestāžu vadītājiem, kuriem jābūt ar nevainojamu reputāciju, šīs personas nedrīkst būt sodītas par tiša nozieguma izdarīšanu pret valsti, ipašumu vai pārvaldības kārtību, tiša nozieguma izdarīšanu tautsaimniecībā vai kāda nozieguma izdarīšanu, kas saistīts ar terorismu, kā arī tām nav piemērotas sankcijas par normatīvo aktu pārkāpumiem noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas vai starptautisko un nacionālo sankciju jomā.

“Turpmāk visu šo minēto sfēru komercsabiedrību patiesā labuma guvēju atbilstību izvirzītajiem kritērijiem vērtēs attiecīgās jomas uzraugs: kreditiestādēm, apdrošinātājiem un maksājumu pakalpojumu sniedzējiem – FKTK, ārpakalpojumu grāmatvežiem, nekustamā ipašuma aģentiem – VID, maksātnespējas administratoriem – Maksātnespējas kontroles dienests utt.”, skaidro J. Kārkliņš. Viņaprāt, viens no lielākajiem klupšanas akmeņiem varētu būt tieši tas fakts, ka dažādiem likuma subjektiem ir dažadas uzraudzības un kontroles institūcijas, kas katru var nonākt pie sava secinājuma par reputācijas nevainojamību. “Piemēram, viens uzraugs var uzskatīt, ka šajā jomā darbojošā komersanta patiesā labuma guvējam ir nevainojama reputācija, bet tieši šim pašam patiesā labuma guvējam citā komercsabiedrībā, kuru uzrauga cita uzraudzības un kontroles institūcija, tās ieskatā reputācija nav nevainojama,” par likumprojektā minēto kuriozo situāciju atbild J. Kārkliņš. Tādējādi teorētiski ir iespējama situācija, kurā patiesā labuma guvēja reputācijas jautājumā izšķirošs var būt pat kādas personas ieraksts sūdzību portālā bez konkrētajā sūdzībā minēto faktu pārbaudes un reālo lietas apstākļu noskaidrošanas. “Piemēram, viena uzraudzības un kontroles institūcija var uzskatīt, ka pat atrašanās vienā telpā ar personu, kurai nav

nevainojama reputācija, potenciāli var būt pamats diskusijai par reputācijas ietekmi. Tomēr vai tas nozīmē, ka arī, divām personām pusdienojot pie viena galda, kāds varēs atzīt, ka konkrētas personas reputācija ir apšaubāma? Vai grāmatvedības pakalpojumu sniedzēja patiesā labuma guvējs, sniedzot konsultāciju savā birojā potenciālajam klientam, kuram nav tā labākā reputācija, vairs nevarēs būt par grāmatvedības pakalpojuma sniedzēja patieso labuma guvēju?” tā J. Kārkliņš.

Lai novērstu pārmērīgi brīvu interpretāciju par to, kas ir vai nav uzskatāma par nevainojamu reputāciju, ieteicams šī kritērija izvērtēšanas vadlinijas noteikt jau pašā likumā. “Piemēram, Kreditiestāžu likums tiem, kas vēlas iegūt būtisku līdzdalību kreditiestādē, jau izvirza prasības pēc nevainojamas reputācijas, kā kritēriju izvirzot personas attieksmi pret normatīvo aktu prasību ievērošanu. Savukārt, ja attiecīgajai personai ir sods, piemēram, par atļautā braukšanas ātruma pārsniegšanu vai pašlaik par ieiešanu veikalā bez sejas maskas, kas klāj pārkāpj epidemioloģiskās prasības, var secināt, ka attiecīgais cilvēks isti neievēro normatīvo aktu prasības un tāpēc viņam nav nevainojama reputācija?” tā J. Kārkliņš.

Turklāt absurdā ir situācija, ka pašreizējā likumprojekta redakcija, kas paredz, ka par likuma subjekta patieso labuma guvēju nevar būt persona, kurai pēdējā gada laikā pieņērota sankcija par normatīvo aktu pārkāpumu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas jomā pārkāpumu. Tas pēc būtības nozīmē īpašumtiesibū atņemšanu administratīvā soda rezultātā. Savukārt grāmatvedības ārpakalpojumu SIA *Numeri* valdes locekle Lilita Beķere atgādina, ka jaunajā Grāmatvedības likumā, kurš varētu stāties spēkā 2022. gada 1. janvāri, būs noteikts, ka grāmatvedības ārpakalpojumus varēs sniegt persona, kura atbildīs noteiktiem kritērijiem, piemēram, ir attiecīgā izglītība, ir pieredze nozarē, kā arī persona nav krimināli sodīta. “Plānotās izmaiņas Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likumā vēl paplašina prasības,

“*No piedāvātajiem grozījumiem top skaidrs, ka mums vairs nav tiesību ne uz īpašumu, ne uz taisnīgu tiesu, jo mūsu īpašums var tikt atņemts tikai tāda pieņēmuma dēļ, ka kādam liekas – mums nav nevainojama reputācija,*

*Lilita Beķere,
SIA Numeri valdes locekle.*

lai saņemtu atļauju darboties grāmatvedības ārpakalpojumu nozarē. Praksē tas būs tā, ka VID, kas ir atbildīgā institūcija par grāmatvežu uzraudzību, vērtēs ne tikai atbildīgā grāmatveža atbilstību prasībām, lai varetu saņemt licenci, bet arī patiesā labuma guvēja nevainojamo reputāciju. Un, ja gadījumā VID liksies, ka patiesā labuma guvēja fiziskās personas reputācija nav nevainojama, tad diemžēl grāmatvedības uzņēmums licenci nesaņems. Kādi būs kritēriji, lai pateiktu, ka personas reputācija ir nevainojama? Viena ne labvēļa ieraksts publiskā vietnē arī var klūt par iemeslu, lai nevarētu kvalificēties licences saņemšanai,” problēmjautājumu loku min L. Beķere. Viņai rodas jautājums par samērību – lai darbotos kā grāmatvedības pakalpojumu sniedzējs, ir vajadzīga nevainojama reputācija, bet, lai būtu politiķis un ministrs, šāds kritērijs nav būtisks, kā pierāda prakse. “Bet jautājums ir – kurš ar saviem lēnumiem var nodarīt lielāku kaitējumu sabiedrībai?” retoriski jautā L. Beķere.

Atbrīvos no īpašuma

Situācijā, kad regulators būs secinājis, ka konkrētā likuma subjekta patiesajam labuma guvējam nav nevainojama reputācija, tas izdos lēnumu, ar kuru attiecīgajam patiesā labuma guvējam aizliegs izmantot akciju dotās tiesības, piemēram, balsot konkrētā uzņēmuma akcionāru sapulcē, iecelt vai atcelt valdes locekļus. “Šāda uzraugošās iestādes lēnuma rezultātā viena gada laikā attiecīgajam patiesā labuma guvējam savas daļas vai akcijas attiecīgajā likuma subjektā ir jāpārdod, pretējā gadījumā ar uzraugošās iestādes lēnumu tās nonāks paša likuma subjekta īpašumā, un jau pašam likuma subjektam šīs akcijas (daļas) jāpārdod un saņemtā nauda jāpārskaita attiecīgajam patiesā labuma guvējam,” piedāvāto mehānismu ieskicē J. Kārkliniņš.

Viņš vērš uzmanību uz jautājumu par to, vai šāda kārtība būs atbilstoša Satversmes 105. pantā noteiktajam, ka “īpašumu var atsavināt tikai uz atsevišķa likuma pamata”. “Ja par zemes gabalu atsavināšanu pierobežas joslā ir vajadzigs atsevišķs likums, kura pieņemšanas procedūra paredz ne tikai atsavināšanu istenojošās iestādes, bet arī attiecīgā ze-

mes gabala īpašnieka viedokļa uzklausīšanu, vai tad tagad pietiks ar vienas uzraugošās institūcijas lēnumu par īpašuma tiesību atņemšanu?” jautā J. Kārkliniņš.

Pastāv bažas, ka tiesīdbas ietvaros visās instancēs viena gada laikā varētu tikt izskatīts strīds par minētās uzraudzības iestādes lēnuma tiesiskumu, bet tas jau var radīt vēl divaināku situāciju. Protī, persona pārsūdz uzraudzības un kontroles institūcijas lēnumu par savas reputācijas neatbilstību nevainojamas reputācijas vadlinijām, bet ir pagājis gads, un attiecīgās personas akcijas jau pārdotas citai personai, bet tikai tad seko tiesas nolēmums, kurā atzīts, ka minētās personas reputācija atbilst nevainojamas reputācijas vadlinijām un balsstiesību izmantošanas aizliegums ir nelikumīgs, uz riskantu situāciju norāda J. Kārkliniņš. Viņš atgādina, ka šāda nevainojomas reputācijas prasība patiesā labuma guvējiem netiek izvirzīta, piemēram, Igaunijā. Ārvalstu investori šādās strīdus situācijās varētu vērsties pret Latvijas valsti, jo investīciju aizsardzības ligumi aizsargā investoru īpašuma tiesības uz ieguldījumiem, piekrit J. Kārkliniņš. Jebkurā gadījumā pastāv liela iespējamība, ka minēto prasību ietveršana likumā rezultēsies ar kopējo piesaistīto ārvalstu investīciju kritumu. Viņš arī pieļauj, ka šāds pāvērsiens varētu būt aktuāls it īpaši tad, ja šo nevainojomas reputācijas problemātiku izmantos, lai atbrivotos no nevēlama līdzīpašnieka. “Tādu iespēju nevar ignorēt,” uz jautājumu, vai šo patiesā labuma guvēja nevainojamo reputāciju nevarēs izmantot reiderismā, jo kapitālsabiedrības akciju pirmpirkuma tiesības ir pārējiem šīs kapitālsabiedrības akcionāriem,” atbild J. Kārkliniņš.

Satversme aizstāv īpašumtiesības

L. Beķere norāda uz Satversmes 92. pantā rakstīto: “Ikvienš var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikvienš uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu.” Arī Satversmes 105. pants saka: ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienigi saskaņā ar likumu.

**“ Ja FATF rekomendācijas saka,
ka likuma subjekta patiesais labuma
guvējs nevar būt noziedznieks vai
nozieguma līdzdalīnieks, tad Latvija šo
prasību ir būtiski paplašinājusi,**

*Jānis Kārkliņš,
Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes
Civiltiesisko zinātnu katedras vadītājs, profesors.*

Īpašuma pies piedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību. “No piedāvātajiem grozījumiem top skaidrs, ka mums vairs nav tiesību ne uz īpašumu, ne uz taisnīgu tiesu, jo mūsu īpašums var tikt atņemts tikai tāda pieņēmuma dēļ, ka kādam liekas – mums nav nevainojama reputācija. Un, ja pilsonis tam nepiekrit un pārsūdz tiesā šo lēmumu, tad uzraudzības un kontroles institūcijas izdota administratīvā akta pārsūdzēšana neaptur tā izpildi. Ja tiesa tomēr lems, ka cilvēka reputācijai nav ne vainas, īpašums jeb šajā gadījumā uzņēmuma kapitāldaļas jau pieredēs kādam citam,” tā L. Beķere. Viņa atgādina, ka visur tiek uzsvērts: Latvija ir demokrātiska un tiesiska valsts, kurā tiek respektētas katras individu tiesības. “Ar pēdējo gadu represijām, kas tiek veiktas saistībā ar Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma prasībām man vairs nav pārliecības, ka dzīvojam taisnīgā un demokrātiskā valstī. Noteiktas institūcijas, kā FID un arī bankas, vairs neļauj veikt normālu uzņēmējdarbību. Mēs ceram uz ekonomisko izrāvienu un investoru piesaisti pēc Covid krizes. Kurš būs tik traks, lai investētu Latvijā, ja tiks pieņemts, ka varēs konfiscēt uzņēmuma kapitāldaļas, ja kādam liksies, ka reputācija nav laba?” tā L. Beķere.

“Neesmu dzirdējis, ka citās ES dalībvalstīs būtu prasības par nevainojamu reputāciju vairākās jomās strādājošo uzņēmumu patiesā labuma guvējiem, kādas tagad tiek piedāvatas minētajā grozījumu projektā,” vērtē ZAB Sorainen partneris, zvērināts advokāts Rūdolfs Enģelis. Viņš uzskata, ka būtu nepieciešama diskusija par šādu normu saprātīgumu un nepieciešamību.

Izvairīšanās iespējas

Pēc vairāku aptaujāto domām, visu reglamentēto jomu patiesā labuma guvējiem ir iespējas izvairīties no savu īpašuma tiesību ierobežošanas un zaudēšanas. Kā visvienkāršākais risinājums ir samazināt sev piederošo akciju īpatsvaru līdz, piemēram, 20%, kas vairs nav uzskatāma par tiešu, li-

kuma subjektu patiesā labuma guvēja definīcijai atbilstošu. Lidz ar to jau šobrid redzams, ka likumprojekts nesasnieggs mērķi, jo tie, kuri būs ieinteresēti minētās prasības apiet, to tik un tā varēs īstenot. Savukārt citām personām tiek radīts papildu administratīvais slogans, taisnojoties par likuma subjekta patiesā labuma guvēja reputācijas atbilstību. Interesants bija arī viena no aptaujātajiem pretjautājums par to, vai grozījumu anotācijā nav norādīts, cik daudz no konkrētajās jomās strādājošo uzņēmumu patiesā labuma guvējiem ir ar šaubīgu reputāciju, cik no viņiem un par ko ir sodīti, kāds ir bijis piemērotais soda mērs. Tāpat bija jautājums par to, kāpēc tieši tagad tiek piedāvāts šoti ātri ieviest prasību par kristāldzidru reputāciju patiesā labuma guvējiem un kāpēc tas netika darīts jau iepriekš? Vai varbūt esot kādas ziņas, ka šaubīgi elementi gatavojas klūt par šo jomu uzņēmumu patiesajiem labuma guvējiem?

Jauns riks

Tāpat kā daudzās citās ES dalībvalstīs, arī Latvijā paredzēts iedzīvināt kopīgo klienta izpētes rika mehānismu. Likumprojekts paredz divu veidu klienta izpētes rīkus. Pirmais ir slēgtais kopīgais klienta izpētes riks, kura ietvaros likuma subjekti varēs izveidot paši savu, privātu klientu izpētes riku, piemēram, viena koncerna ietvaros. Otrs ir atvērtais kopīgais klienta izpētes riks, kas pilnībā vai daļēji tiks veidots kā kanāls, caur kuru likuma subjektiem iegūt informāciju. Klienta izpētes rika sniedzējiem būs nepieciešams saņemt Datu valsts inspekcijas licenci. Likumprojekta anotācijā norādīts, ka kreditinformācijas biroju funkcijas pēc būtības ir līdzīgas kopīgā klientu izpētes rika funkcijām, un licences nodeva atvērtā klienta izpētes rika pakalpojuma sniedzējam nosakāma 10 000 eiro apmērā. Savukārt valsts nodevas apmērs par licences pārregestrēšanu nosakāms 5000 eiro apmērā. Slēgtā klienta izpētes rika pakalpojuma sniedzējam licences izsniegšanas maksa nosakāma 5000 eiro apmērā, bet par licences pārregestrēšanu nosakāma maksa 2500 eiro apmērā. Kopējie valsts budžeta ieņēmumi no klientu izpētes riku pakalpojumu sniedzēju

licencēšanas, pārreģistrēšanas un darbības uzraudzības no-devām tiek prognozēti 54 000 eiro jau 2021. gadā, bet 2023. gadā jau sasniegts 100 000 eiro. “Tas tikai apliecinā, ka jau ir konkrēti šāda rīka nodrošināšanas pretendenti un tie tikai gaida grozījumu pieņemšanu,” tā J. Kārkliniņš. Viņaprāt, tas, ka Latvijā iecerēts iedzīvināt kopīgo klienta izpētes riku, sniedz iespēju likuma subjektiem sākt dalīšanos ar klienta izpētes procesā iegūtajiem datiem ir apsveicami, taču ne-vienā viņam zināmā valstī šim rīkam nav tāda regulējuma, kāds iecerēts Latvijā.

Jautājumi par samērīgumu

Tiesībsarga biroja Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas juridiskais padomnieks Matīss Malojevs atbildīgās komisijas sēdē atzina, ka grozījumiem ir smagnēja uzbūve, tā prasītu lielāku skaidrību, jo dažādos aspektos – gan privātās dzīves, gan tiesību uz ipašumu un tiesību uz nodarbošanos – tika vērtēti cilvēktiesību ierobežojumi. M. Malojevs norādija, ka, vērtējot samērīgumu atsevišķās pozīcijās, bija jautājums par to, vai cilvēka pamattiesību ierobežojums ir atbilstošs. “Satversme aizsargā arī juridiskās personas, un mēs nesalasījām, kādi varētu būt tiesiskās aizsardzības līdzekļi attiecībā uz kopīgo klientu izpētes riku un to, cik ilgi tiks glabāti dati,” tā M. Malojevs. Viņš arī vērsa uzmanību uz datu ieguvī no sodu reģistra un vai cāja, vai patiesām tīk plaša datu apstrāde ir nepieciešama. “Esam pētījuši, kā klientu izpētes riki darbojas Niderlandē, Zviedrijā, Singapūrā u.t.m., un tur informācijas piekļuves tiesības salidzinājumā ar pašreizējo regulējumu būtiski nepaplašina, bet problēma ir tikai tā, ka šīs ziņas ir pieprasāmas katram atsevišķi, kopā tās aplūkot, veidojot klienta novērtējumu, ir komplikēti un sarežģīti. Bankām jau pašlaik ir tiesības apmainīties ar informāciju par klientiem, arī tiem, kuriem ir atteikta darījumu uzsākšana,” atbildēja Finanšu nozares asociācijas padomniece Laima Letiņa. Viņa uzsvēra, ka apstrādājamo personas datu apjoms nepieauga, bet grozījumi ļaus tos efektīvāk apstrādāt, kas klientam nozīmēs ātrāku apkalpošanu un mazāk informācijas pieprasījumu. ■

Uzņēmumu skaits*, kuru patiesā labuma guvēji tīktu pakļauti jaunajām prasībām

Uzskaites, grāmatvedības, audita un revizijas pakalpojumi; konsultēšana nodokļu jautājumos

3093

Starpniecība darbā ar nekustamo īpašumu

802

Citi kreditēšanas pakalpojumi

152

Cita monetārā starpniecība

56

* kuri iesnieguši gada pārskatu par 2019. gadu

Avots: pēc Lursoft NACE kodiem